

autem vis aliquid sublimius intelligere propter hoc quod ait: *Ego in Patre, et Pater in me*: vide domum ejus Patrem Deum. Relinquit patrem suum, et matrem suam orbesm Jerusalem, venitque in hunc terrenum locum, et ait: *Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam*. Illa erat hereditas ejus, possessiones Angelicæ, et sanctorum ordo virtutum. *Dedi dilectam animam meam in manus inimicorum meorum*. Tradidit animam suam in manus inimicorum suorum, in manus Judæorum interficientium eum, in manus principum congregatorum adversum se, in manus regum, quoniam: *Astiterunt Reges terræ et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus* (Psal. 11, 1). *Facta est hereditas mea mihi, sicut leo in silva* (Jer. xii, 8). Ista que super terram erat hereditas ejus quam sibi **820** elegerat in possessionem, que pars ejus fuerat, offerat est adversus eum, et facta est hereditas ejus, id est, Judæi quasi leo in silva. Nec mirandum est si tam [Al. tunc] truci belluæ comparata sit: usque ad presentem diem leones sunt in silva, anathematizantes Dominum Jesum, et blasphemantes illum, et insidiantes credentibus [Al. credentes] nomine ejus, *Facta est hereditas mea mihi sicut leo in silva. Dedit super me cocem suam, ideo odivi eam* Nunquid spelunca est hyænx hereditas mea mihi (Jer. xii, 8)? De sua hereditate pronuntiat, quod spelunca hyænx futura sit, bestia rabida et ferocis, mortuorum cadaveribus viventis, que semper sepulchris et ossibus incubat. Nunquid spelunca hyænx hereditas mea mihi, aut spelunca in circuitu ejus (Jer. xii, 9). Quoniam tales sunt, impero vobis, angelis, uti et congregetis bestias, et tradatis eos ad dilacerandum. *Ite, congregate omnes bestias agri, veniant, et manducent eas*. Venerunt bestie agri, devoraverunt populum Judæorum. Vide exesa corda omnium a forlitudinibus contrariis. Si illis Deus non peperit, sed ait: *Ite congregate bestias*, quanto magis nobis non parcat? Si non fecerimus legem ejus, si sermonem Evangelii neglexerimus, rursum dicit: *Ite, congregate bestias, et tradite (a) eam*. Sed nos confidamus in Domino, et in oratione dicamus: *Ne tradas bestiis animam confidentem tibi* (Psal. lxxii) Agamus penitentiam super peccatis nostris, confitemur delicta que fecimus, et bestiiis non trademur: quin potius angelis venient, qui nos in sinu suo gestantes, de terrenis locis ad celestia transferant, et de presentis sæculi in perpetuam transferant aternitatem, in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA NONA

De eo quod scriptum est: *Omnis uter implebitur vino*

- (a) Antea, ei tradite eos, dissentiente Rabano, et Græco textu xxi παρδοτεσ αυτους.
- (b) Interserit Rabanus, de utribus: idque verius ad Græcum saltem archetypum: αναλοθως αυτους περι των απων οφθαλμων, ετι αληθις, etc.
- (c) Integrando textui, qui antea mancus erat, ex Rabano verba subscripsimus, vinea eorum, et palmes eorum, que et in Græco Origenes laudat, η ζυμυλος.

(Jerem. xii, 12), usque ad illud: *Et deducet oculi vestri lacrymas, quia contritus est græcæ Domini* (Jerem. xiii, 17).
 Quod a Deo propheta jubetur ut dicat, debet diguum esse imperio Dei. Sed non videtur dignum, si maneamus in littera, et nihil aliud requiramus, **821** intantum ut si quis rudis auditor extiterit, dicat ineptum esse Scripturis aurem accommodare, et ea cognoscere quæ in eis lectantur. Hoc est dictum animalis: *Animalis quippe homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Stultitia enim est* (I Cor. ii, 14). Consideremus ergo Dei sermonem quid jubeat: *Et dices ad populum sermonem istum: Hæc dicit Dominus Deus Israel. Quod dicit Dominus Deus Israel, dignum quæso sit Domino Deo Israel. Omnis uter implebitur vino. Eritque, si dixerint ad te: Nunquid cognoscentes [Forle et] non cognoscimus [Al. cognoscemus], quia omnis uter implebitur vino?* Hæc respondentes, si tantum litteram sequuntur, et dicunt nosse se, quia omnis uter implebitur vino, falluntur. Non enim necessario sequitur, ut omnes utres impleantur. Sunt utres oleo pleni: sunt alii a qualibet liquentis nature materia vacui, aut certe non pleni. Dominus autem dicit omnem utrem implendum vino: et populus respondit: *Nunquid cognoscentes non cognoscimus* (Al. cognoscemus) quia omnis uter implebitur vino? Quæ quidem juxta paupertatem ingenii mei sic poterunt interpretari, si prius vni differentias perspexerimus (Al. prospexerimus), ut tunc consequenter (b) tractemus, verum esse quod dictum est, quia omnis uter implebitur vino. Sive enim qui spulna est (ut ita loquar) inter utres, uter implebitur vino bonitatis suæ: sive malus juxta hoc, quod malus est, malo vino implebitur. Quomodo ergo possumus de Scripturis accipere differentias vini? Super malo vino ista conscripta sunt: *De vinea Sodomorum, (c) vinea eorum, et palmes eorum de Gomorrha, uva (Al. uva) eorum uva (Al. uva) fellis, botrus amaritudinis in eis, venenum draconum vinum eorum, et virus aspidum insanabile* (Deut. xxxiii, 32). De bono hæc dicuntur: *Calix tuus inebrians quam præclarus est* (Psal. cxii, 5)? Et sapientia convocat ad craterem suum, dicens: *Venite, manducate panes meos* **822** et bibite vinum, quod miscui vobis (Prov. ix, 5). Est ergo vinum de Sodomis, et (d) vinum, quod miscuit Sapientia. Rursumque: *Vinea facta est dilectio (Al. dilectio) in cornu, in loco uberi, plantata a Deo, que vocatur vinea Sorec, electa (c) quædam et inter omnes vineas mirabilis. Est autem alia vinea Ægyptiorum, quam percussit Deus, secundum id, quod scriptum est: Percussit in grandine vineas eorum, et flevit eorum in gelu* (Psal. lxxvii, 47). Consideremus ergo omnes homines figuratim capaces esse *απεινον, και η κληματα αυτων*.
 (d) Deerat vox hæc altera, vinum, quam et Rabanus legit et Græco textus.
 (e) Legebatur antea, electa quidem inter omnes vineas: mirabilis autem est alia, etc., dissentiente Rabano: cum in nomine admodum lectione et Græco, ελεκηθη τις οβρα και θαυμαστη, ετι δε τις και ζυμυλος, etc., ut minime ad Ægypti vineam mirabilis appositum, refe-

vini, nec aliud eis possumus nomen imponere, (a) qui capaces vini sunt, quam utrum, et dicere quia nequam homo plenus sit vino de vinea Sodomorum et Ægyptiorum, plenus vino inimicorum Israel: sanctus vero et is qui in virtutibus proficit, plenus sit vino de vinea Sorec, vino de quo scriptum est: *Calix tuus inebrians quam præclarus est* (Psal. cxii, 5), vino quod miscuit Sapientia. Et hæc quidem intellecta (b) mihi sunt secundum nequitiam atque virtutem, ut agnoscamus quomodo omnis uter implebitur vino. Si autem nequitia, seu virtutibus impleantur ob nequitiam, benedictionibus ob virtutem. Exhibeant sacra litteræ testimonium quo pacto tormenta seu reprobationes vinum nuncupentur [Al. nuncupantur] *Accipe calicem vini meritis et polabis omnes gentes, ad quas ego te mitto* (Jerem. xxiii, 45). Jeremias autem hæc loquitur; super quod inferi: *Et bibent, et (c) voment, et insanient, et cadent*. Igitur supplicia in presentibus loco vinum meracum nuncupavit. Quidam (d) bibunt meraca vina, id est meracis cruciatibus digni sunt: alii autem bibunt supplicia: vina quidem non petitus meraca, sed ex parte aliqua temperata: *Calix enim in manu Domini vini meri plenus mixto, et inclinavit ex hoc in illud, verumtamen fæx ejus non est exinanita, bibent ex eo omnes peccatores terre* (Psal. lxxix, 9). Si vis et benedictionis calicem (e) percipere, **823** quem bibunt justii, licet sufficiat Sapientie testimonium, in quo ait: *Bibite vinum quod miscui vobis* (Prov. ix, 5), tamen vide Salvatorem ascendentem die Pasche, grande conaculum stratum atque mandatum, et agentem diem festum cum Discipulis suis, illumque eis calicem propinantem, de quo in Evangelio (Luc. xxii, 12), (f) quod miscerit eum, et ita tradiderit; Jesus enim lificans discipulos meracum eis poculum propinat, et dicit: *Accipite et bibite: Hic est sanguis meus qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum* (Matth. xxvi, 27). Hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem (I Cor. xi, 24). Et: *Amen dico vobis, non bibam illud amodo, donec bibam illud vobiscum novum in regno Dei* (Matth. xxvi, 28). Vides calicem novi Testamenti? vides calicem suppliciorum quem supra exposuimus, vini meri plenum esse? Est et alius calix, qui pro compensatione bonorum actuum, seu malorum tibi miscetur et traditur. Intellige (Al. intelligis) enim mihi

eos qui penitus a pietate discedunt, et ex omni parte religionem adversantur, (Al. religionem avversantur) in tantum ut fortuito et peccatum more vivant, bibentes calicem vini meri quem de Jeremie libro protulimus: eos vero qui non penitus recesserunt, sed cum sint peccatores, et indigni judicentur calice novi testamenti, et faciant sæpe bona opera, sæpe contraria, bibentes calicem mere mixtum. *Inclinavit enim Deus ex hoc in illud*. Quid est quod ait, *ex hoc in illud*, duo pocula video. *Inclinavit ex hoc in illud, verumtamen fæx ipsius non est exinanita* (Psal. xlii, 9).
 (g) Animadvertite calicem honorum tuorum operum in una manu Domini. Si autem patris aliquid me audacius dicere, sit in dextra manu ejus calix virtutum, sit in sinistra virtutum. Cum igitur cooperis propter peccata torqueri, quia et bona opera fecisti, calix in manu Domini est vini meri plenus mixto, et inclinavit ex hoc in illud: id est de eo qui erat in dextera, in illum qui in sinistra continebatur. Neque enim potes honorum tantum calicem bibere, quasi bona tantammodo feceris: neque rursum peccatorum tantum, quia et bona aliquando gossisti. Ideo inclinavit ex **824** hoc in illud, ut juxta compensationem operum tuorum misceretur tibi supplicium aqualius, seu meracius, et secundum merita tua, aut obtundatur iræ divinus aculeus, aut exacuatur. Si vero bonus fueris, et Dei mandata servaveris, attende quid dicas: *Calicem salutaris accipiam et nomen Domini invocabo* (Psal. cxv, 13). Omnis igitur uter, sive bonus sive malus, implebitur vini qualitatibus, nec oleum mittetur (Al. mittetur) in ea, aliudve quid liquens, nisi vinum Sodomorum, aut Sorec. Deinde dicent, inferim ut litteram sequamur propter eos qui peccaverunt in Jerusalem, et in Judæa illo tempore morabuntur, quali vino istiusmodi utres implendi sunt. Sequitur enim: *Si dixerint ad te: Nunquid cognoscentes non cognoscimus, quia omnis uter implebitur vino?* dices ad eos: *Hæc dicit Dominus: Ecce ego impleo omnes inhabitantes terram iram et reges, et filios David qui sedent super sedem ejus et sacerdotes ebrietate* (Jerem. xii, 12). Nulli pareat (Al. pareat) qui puritatis est peccatores. Non quia propheta, non quia sacerdos qui vocatus est, a suppliciis liberabitur. *Hæc autem de illis commemorantur, ut ait Apostolus: scripta sunt propter nos, in quos fines sæculorum devenerunt* (I Cor. x, 11). Si quis ergo et in his Sacerdotibus, atque unus paulo post, *supplicia non penitus meraca*.
 (e) Vulgati, Si vis ad benedictionis calicem respirare minus recte ad Rabani lectionem et Græcum, et θελεις και ποτηριον ελεοςτας ιδειν.
 (f) Legendum omnino est contrario sensu, suppleendumque ita: *de quo scriptum est, non quod miscerit eum*. Cogit enim vero Græcus textus, περι ος ζυμυλων, ος δε: εκιστων. Penes Rabanum autem tres integri versus subsequentes non habentur, legit enim: *de quo in Evangelio scriptum est: Accipite et bibite, etc.*
 (g) Sic et Rabanus et mss., Reg. penes Hueticum legunt: erat tamen antea, *Amodo adverte*: Græce est *πιστ*. Mox quæque addimus ex fideem tuorum quod deerat.

in nobis dico presbyteris, sive in his qui circumstant populum Levitis, id est diaconibus (Ms. Zaconibus), peccaverit, sustinebit supplicium, quod nunc per prophetam Dominus comminatur: quomodo e contrario quadam sunt sacerdotes benedictiones, de quibus, Deo tribuente, post istius loci expositionem, cum ad Numerorum librum ventum fuerit, disputabimus: ibi quippe de sacerdotibus quadam scripta sunt: *Et sacerdotes igitur, et prophetas, et Judam, et omnes habitantes Jerusalem testatur Deus de vino inebriandos, et dispergendos virum a fratre suo, et patres a filiis (Jerem. xiii, 11, 19). Quae quidem (ut mihi videtur) sic sunt intelligenda: justos quidem congregat Deus, et peccatores separat. Denique idcirco quamdiam non sunt commoti ab oriente homines, non sunt dispersi [Al. dissipati]. Quando autem sunt moti ab oriente, et ait homo ad proximum suum: Venite, edificemus civitatem et turrim, cuius (a) caput pertingat usque ad caelum (Gen. xi, 4). Deus locutus est, dicens: Venite, descendamus, et confundamus ibi linguas eorum (Gen. xi, 7, 9). Et post pusillum subinfert: Et: (Al. Ecce) dispersi eos Deus inde a facie omnis terræ. Populus quoque Israel antequam peccaret, in Judæa erat, post peccata in universum orbem dispersus est. Tale mihi quidam et de (b) nobis omnibus intellige. Est quadam Ecclesia primitivorum, eorum scilicet qui conscripti sunt in caelestibus, ubi mons Sion, et civitas viventis Dei Jerusalem caelestis. Beati qui illuc congregabuntur. Peccatores autem dividuntur ab invicem, ut etiam in hoc excruciatione pariter torqueantur. Scio quosdam reges, eos qui imperio suo insidiati sunt ad desertas insulas deportare solitos, et pro magnis suppliciis hoc jubere, ne in uno loco exsiliū penuriam (Al. pœnam) sustineant, sed in aliam partem orbis uxor, in aliam liberi exterminant, ut ne in calamitatibus quidem suis perfruantur solatio, aut mater filii, aut mater filii, aut frater fratris. Simili modo et peccator per quadam dispensationem Dei amariora (Al. majora) solitudinis tormenta perpetuitur, si solus in exsiliū relegatur, ut emendatus in statum pristinum redeat. Et quomodo tu propinquos vel liberos tuos non (c) foruita, nec irrationabili ira, sed per verba reducere queris ab errore, in quem incubuerant: sic Deus eos qui non poterant (Al. poterunt) sermone converti, doloribus et tormentis ad id retrahit quod fuerunt, se-*

(a) Apud Rabanum, *cujus sit caput usque etc.* Græco, *ὡς ἕως ἡ κεφαλῆ, ἕως τοῦ ὀφθαλμοῦ.*

(b) Vitiose legebatur antea, *et de nobis hominibus intellige*, pro *et de nobis omnibus intellige*, quod restitimus ex Rabani lectione, consentiente Græco textu, *ὅτι καὶ περὶ πάντων ἡμῶν.*

(c) Antea editi libri, *non in forti ictu et irrationabili*, etc. quos Rabanus atque ipsi penes Huetium R. mss. castigant, *non fortuita nec irrationabili*, etc. Legit deinde Rabanus, *sed per verba reducere cupis ab errore pro per verba reducere queris*. Græcos tametsi idem in sensu est verbis tanisper abundit.

(e) Ita Rabanus legit proprius ad Gr. textum: erat tamen antea, *justum quoque et commodum est ut, etc.* (c) Obtinuit hactenus sibi excludenda lectio, qua-

andum scripturam dicens: *Per omnem dolorem et flagellum emendabit Jerusalem*. Ut igitur crescat dolor pœnæ corripientis, illi qui corripuntur, ab invicem separantur. Nam quodammodo levius fit supplicium, si plures in eodem loco constituti, mutuis se consolentur alloquiis. Si autem necesse est aliam quoque rationem divisionis malorum introducere, etiam hanc exhibebimus. Mali cum simul fuerint, **826** ea quæ mala sunt cogitant, et in pristina nequitia perseverantes, augent peccata peccatis: quomodo e contrario boni cum simul fuerint, de honestis sermocinantur. Dissolvitur ergo, et ad nihilum deducitur nequam cogitatio, cum non haberit allocutionem alterius nequioris. Idcirco pro dispensationem Dei providetur, pessimos a pessimis separari, (d) in suum quoque commodum, ut a pristinis sceleribus ipsa solitudo inætenia consortii aliquando desistant. Hac de eo, quod dictum est: *Et dispergam illos, virum et fratrem ejus, et patres eorum, et filios eorum in ilipsum dicit Dominus: Non requiram, et non parcam et non miserebor ab interitu eorum (Jer., xiii, 14).* His et istiusmodi sermonibus hæretici assurgunt dicentes: Videse qualis sit (c) Creator, prophetarum et legis Deus quod loquatur? *Non parcam, et non miserebor ab interitu eorum*. Quomodo potest iste bonus esse? Accipiam ergo exemplum judicis boni pro utilitate communi quibusdam non miserentis, ut perspicere possumus, quomodo multis parcens uni non parcat. (Al. parcat) Deus: accipiam et medicum, ostendens eum uni membro non parcere, ut membris omnibus parcat. Verbi quoque gratia dicam sit: Habent iudex propositum, quietem civitati, et pacem genti, cui præsidet, providere. Huic si offeratur (f) lairo honesta forma, ætate satis integer, ex alio latere mater expansis crinibus deprecetur, ut senectus suæ misereatur, et ex alio uxor ne virum suum interficiat, lacrymabili voce deploret, circumstant et parvuli liberi cito orbis futuri: quid faciet iudex? miserebitur latronis, annon? (b) quid in commune expedit civitati? Si miserus fuerit, revertetur homicida ad pristinum scelus: sin vero in judicaria severitate permanens, unus homo interitib et in universum populo providebitur. Sic Deus si pepercit peccatori, et miserans ejus, noluerit eum punire pro scelere, **827** quis non accipiat licentiam (h) malorum? Qui nunc saltem propter supplicia terretur, nonne invadit tempus ut expleat quemcumque

lis sit error Prophetarum, pro qualis sit creator Prophetarum et Legis, etc. Notum hoc fuisse Valentini et Basilidis blasphemum dogma, Creatorem ac veteris Testamenti Deum malum exstitisse: idque est, quo de nunc Origenes loquitur. Rectissime adeo restituit Rabanus creator pro error, nam et in Græco est *ἐπιμορφή*.

(f) Præfert Rabanus, *homicida pro latro*. Græce etiam Origenes scripsit *πονώς*. Tum illud, *ætate satis integra pro integer*.

(g) Rabanus, *quod in commune expedit civitati exsequetur*.

(h) Antea rat. quis non accipiat licentiam quis malorum, qui nunc saltem propter supplicia terrentur, non invadat, etc.

vulneret, et præceps feratur in vitia? Hæc autem in Ecclesia sæpe accidentia possumus considerare. Peccavit quisquam, et post peccatum postulat [Al. postulet] communionem. Si ei conceditur quod rogat, in incommodum omnium venia procedit, et laxatis frenis, sceleribus panditur via. Sin vero cum rationabili deliberatione, non (a) ut immisericoors. nec rursus ut crudelis iudex, sed et quasi uni providens, et de omnium salute pertractans, consideraverit populi damnum in unius venia, haud dubium est (b) quin faciat ejici unum de Ecclesia, ut multos salvet incolumes. Age nunc considera mihi et medicum, si cossaverit a sectione ejus vulneris, quod secundum est, si non usserit id, quod indiget cautior, videlicet propter dolores qui ex talibus remediis consequuntur, quomodo crescat infirmitas, et in deterius (c) veterens exuberet. Si vero (ut ita dicam) temerarius ad (d) vulnus sector accesserit, et inusserit plagam, curat eum qui secatur et uritur, quia paululum severitatis assumpsit, licet visus fuerit ægrolantis ad horam non misereri. Ita et Deus non unum hominem, sed universum curat orbem, caelestia atque terrena, et omnia ubique dispensat. Et cum hoc provideat, quod uni commodum sit, multo magis providet quid toti mundo conducat et hominibus universis. Providet quidem et ea quæ uni expedit, verum ita, ne unius [Al. illius] utilitas omnium damno sit. Idcirco et ignis æternus preparatus est, et gehenna, et tenebræ exteriores: quæ omnia non tam ob eum qui puniendus est, quam propter universos homines constituta sunt. Si autem vis huius rei testem accipere Scripturam, quod in aliorum eruditionem, licet jam desperabiles sint peccatores, et a curatione penitus alieni, torqueantur, audi Salomonem in Proverbiis dicentem: *Pestilente flagellato, imprudens callidior erit (Prov. xix, 25).* **828** Non eum qui flagellatur dixit callidior futurum, et sapientior propter castigationem suam, sed insipientem a stultitia ad prudentiam converti propter supplicia pestilentia: hoc quippe ex ipso nomine calliditatis ignificantur, et converti eum a calliditate, dum alios cernit propter ea, a quibus ipse obnoxius est, peccato cruciari. Igitur prodest nobis, si (e) tamen digni sumus salute, ut alii in utilitatem nostram torqueantur. Et quomodo utile fuit peccatum Israel in salutem gentium, sic utilis est quorundam pena aliorum salutem. Et ideo bonus et clemens Deus: *Non parcam, inquit, et non miserebor ab interitu eorum*. Circumscripso autem hoc capitulo, vide-

(a) E contrario Vulgati antea libri, *non ut misericors*: dissentit vero velus Rabani lectio, et cumprimis Græcos, *ἀνελεψμων*.

(b) Rabanus, *haud dubium est quid faciat: ejicit unum de Ecclesia, ut multos reseruet*, etc.

(c) Dubios verbis erat, *petus humor*, pro quibus ex Rabano et Regis penes Huetium mss. restitimus veterem.

(d) Hic quoque vitiose legebatur, *cultus, pro vulnus*, quod Rabanus castigat.

(e) In Græco *ἐάν γε σωτηρίας ἔξῃον γενόμεθα δι' ἄλλων κολαζόμενοι*, quæ Huetius fidus interpres red-

mus subsequens Scriptura qui doccat: *Audite et auribus percipite, et nolite extolli, quoniam Dominus locutus est. Date Domino Deo vestro gloriam priusquam obscuret, et priusquam offendant pedes vestri super montes tenebrosos: et sustinebitis lumen, et illio umbra mortis, et ponetur in tenebris. Si non audieritis oculis, plorabit anima vestra a facie contumelie, et deducet oculi vestri lacrymas, quia contritus est grex Domini (Jer. xiii, 13, 16, 17).* Eosdem vult audire, et auribus percipere, non contentus, neque auditione solummodo, neque aurium perceptione; propter quod ait *Audite et auribus percipite*, et quod his majus est, *nolite extolli*, et reliqua quæ sequuntur. Quid est ergo audire, et quid est auribus percipere, ex ipsis sermonibus consideremus. Auribus percipere est (ut mihi quidem videtur) auribus quæ dicuntur audire. Quod autem præcedit, *Audite*, si ad distinctionem ejus precepti dicitur, (f) quod postea inferitur, *auribus percipite* hoc imperat ut in mentem et sensum ea quæ dicuntur, excipiant. Neque vero hoc solum in loco, sed in omni Scriptura sunt quadam et facilia et prompta ad intelligendum, quæ statim ut lecta fuerint, utilitatem legendibus tribuunt. Sunt alia secretiora (g) et ineffabilia, et (ut ita dicam) quibusdam obscuritatibus involuta. De his igitur **829** quæ latent, et expositione indigent, arbitror nunc dictum esse: *Audite*; de his autem quæ sine scrupulo interpretantur auditori commoda sunt: *Auribus percipite*. Percurramus universas Scripturas, et probati nummularii effecti dicamus, hoc audire debemus, hoc auribus percipere. Denique cum audierimus et perceperimus auribus quæ dicuntur, non elevemur: *Omnis quippe qui se humiliter exaltabitur (Luc. xviii, 14).* Et Salvator noster, dicens: *Excite a me quia mitis sum, et humilis corde, et invenietis requiem in animabus vestris (Matth. xi, 29)*: docet nos ne extollamur. Nam cum multis vitiiis genus voretur humanum, hoc peccato vel maxime premitur. Nec unus est modus superbie. Alius irrationabiliter (Al. irrationabili), et stultiorum more in eis effertur, quæ magis pudore digna sunt, aut certe modo elationis excedunt (Al. excedit). Alius quasi (b) verisimili ratione seductus super iis elevatur, quæ sibi digna gloria putat, cum et in talibus periculosum sit gloriari. Exemplum assumam, quo fit manifestus. Sunt quidam in eo se jactantes, quia filii (f) duorum sunt, et nobili familia nati. Istiusmodi homines ne umbram quidem et imaginem elationis suæ possunt ostendere. Sunt alii qui de eo sublevantur, quia potestatem ha-

dit, si modo per aliorum punitionem digni salute efficiuntur. Hieronymiana versione improbat.

(f) Mss. Regii, teste Huetio, *ut postea inferat*, Rabanus, *quod postea inferat*.

(g) Rab., *sacri iora*; forte *sacratiora*. Græc. *ῥωτισμό-τερα*.

(h) Vulgati libri, *quasi verisimilitudine seductus*, Concinnius apud Rabana, *quasi verisimili ratione, etc.* et in Græco quidam est, *περὶ πιθανότητος*.

(i) Pro ducum, quod nomen ex Rabano substitutum, legebatur antea *regum*, Græco ipso archetypo dissentiente: *οἱ δὲ ἡγεμόνων, filii ducum*.

bent occidendi homines, et, ut ipsi putant, ea fulsi sunt dignitate, ut quorum velint, capita secent. Horum gloria in confusione sua est. Alii super divitiis sibi applaudunt, non his veris, sed iis divitiis quae deorsum sunt. Alii superbiunt super domo splendida, super possessionibus multis: in quibus universis non est penitus gloriantium. Quod autem verisimile et dignum iudicari (Al. videtur), ut quidam putant, (a) gloria, illud est, cum aliquis ob sapientiam suam elevatur, aut conscius sibi est quia decem jam annis (b) res veneras non tetigerit, sive ab infantia integer, catusque permanserit. Rursumque alius erigitur, quia vincula pro Christo portaverit. Recta quidem videntur haec **830** omnia, et (c) subiectientia quamdam persuasionem ad gloriantium; sed ne in his quidem (si tamen sequimur veritatem) rationaliter quis effertur, quia et in rebus bonis (d) gloriantur, non est sine discrimine. Paulus habuit materiam elationis (Al. gloriantis), habens in se visiones, revelationes, signa, virtutes, propter labores quos Christi causa perpeperat, propter Ecclesiam quas constituit, contendens, ubi Christus non erat nominatus, ibi jacere fundamentum. Haec omnia materiae erant gloriantium, et si sic expedit dicere, verisimilis causa quae honestam subiecerit iactationem. Sed quia ne in talibus quidem sine periculo est sublevari, benignus et providus Pater quomodo ei largitus est revelationes, et gratias differentes, sic ad iustionem donorum suorum tradidit Angelum Satane (II Cor. xii. 7), ut eum colaphizaret (Al. colaphizet), ne extolleretur, et propter hoc ter Dominum rogavit, scilicet ut ab eo discederet Angelus Satanae, qui iuxta dispensationem ei appositus fuerat. Sed respondit ei Dominus (dignus quippe erat responsione Domini Paulus) et dixit ad eum: Sufficit tibi gratia mea; virtus enim in infirmitate perficitur (II Cor. xii. 9). Super nullo igitur gloriantium est. Sequitur quippe ruina iactantiam, Scriptura dicente: Ante contritionem elevatur cor viri, et ante gloriam humiliatur (Prov. xvii. 12). Et haec quidem dicta sunt de eo quod ait: Audite et auribus percipite, et nolite extolli, quoniam Dominus locutus est (Jer. xii. 15, 16): Videamus autem et cetera. Date Domino Deo nostro gloriam, priusquam obscuret, et priusquam offendant pedes vestri super montes tenebrosos, et sustinebitis in lumen. Eum qui daturus est gloriam Deo, vult dare

(a) Perperam in haecenus impressis gloriantium est. Nos Rabani lectio de mendo monuit. Constat vero ex sensu, ipsaque orationis serie restituendum, ut fecimus, duobus verbis, gloria (scilicet, quod dignum iudicari) illud est.
 (b) Legit Rabanus, mulieres pro res veneras: in Graeco autem proprie est, οὐχ ἴψα ἀπορίτων: non titigit res veneras: sive, venerae abstinent.
 (c) Antea erat minus recte, subiectientia quamdam persuasionem. Optime e contrario vim Graeci textus πειθιστικὴν μὲν ἔστιν ἐναυχία ὑποβόλλουσα, ἵνα: εὐλόγητος τις ἐπαίρεται, et Latinae interpretationis germanum sensum haec refert, quam ex Rabano substituímus, lectio, subiectientia quamdam persuasionem ad glo-

in lumine, quasi jam non possit gloriam predicare, cum tenebrae ortae fuerint. Quando tenebrescit, et quando non sunt tenebrae? Operamini donec lumen est in vobis. Lumen in te est, si habes in te dicentem: Ego sum lumen mundi (Joan., viii. 12). Quamdiu tibi lux ista oritur, clarifica Deum, **831** sciens quia futura sun, tenebra. Nec tibi expedire, ut eas opperiaris; sed antequam fiant, da gloriam Deo. Forsitan intelliges praesens capitulum, si de Evangelio sumpseris exemplum, quod ita contextitur: Operamini donec dies est venit nox quando nullus potest operari (Joan. ix. 4). Diem ibi saeculum istud nuncupavit, et necessario apposui ibi. Scio quippe in aliis locis dissonantia praesentibus ex dicto vocabulo significari. Diem itaque nuncupavit saeculum istud, tenebras vero et noctem, consumptionem mundi, propter supplicia quae futura (Al. ventura) sunt. Ut quid enim nobis desiderare diem Domini? Et ista est tenebra et non lux (Amos v. 18), Amos inquit prophetae. Si consideres post consummationem mundi lugubre illud, quod passurum est universum pene hominum genus pro his quae peccavit, videbis quomodo tenebrae occupatura sint omnia, et nullus possit in illo tempore glorificare (Al. clarificare) Deum. Si quidem et iustus in laeta iubetur: Vade, populus meus, in promptuarium tua intra, claude ostium tuum, et abscondere pusillum quantum tui, donec Dei ira transeat (Isai xxvi. 20) Simul autem et in his qui potest observet, quare dixit pusillum quantum: (e) quippe hoc quantum illud quod pusillum est, non est pusillum hominibus. Et debemus inspicere quomodo singulis aut parum sit aliquid, aut magnum. Ad quod probandum etiam exemplo utimur. Unicuique animalium pro natura et modo corporis sui, aut parvulus est cibus, aut magnus: et quod alii pusillum est, saepe id ipsum alii multum est. Quid de animalibus loquar? in ipso quoque homine rerum differentiae sunt. Quod viro parum est, hoc infanti superfluit. Atque in hunc modum omne tempus vitae humanae, etiamsi centenarium excedat aetatem, ad comparationem aeternitatis breve est: unde pusillum Dei nobis multum est, et vicissim universa saecula ad Deum relata brevissima sunt. Sic ergo dicitur: Vade, populus meus, intra in promptuarium tua, claude ostium, abscondere pusillum **832** quantum tui. Quantum pusillum illud non ad illius naturam refertur, qui

riandum, etc. Eadem mox recurrit sententia.
 (d) Contrario, sive potius nullo sensu editi libri ferebant, gloriantium est sine, etc. Clamat res ipsa hanc fuisse scriptoris mentem, ut inferret, neque in bonis rebus gloriantur, esse sine periculo. Sic et paulo post, ne in talibus quidem sublevari, sine periculo est. Hanc alio lectorem ex Rabano reposuimus: in Graeco enim textu nihil est, quod huic sententiae respondeat. Levitia quaedam inferius castigatur.
 (e) Unus ms. Reg. penes Huetium, Quantum pusillum quippe hoc, quantum pusillum est Domini, non est pusillum hominibus. Alius: Quantum pusillum est? non est pusillum hominis.

in promptuarium sua iubetur intrare, sed ejus qui jubet, cui pusillum est hoc omne quod grande est. Si enim donec pertranseat ira Dei, oportet quosdam intrare promptuarium sua; sunt autem alii, quibus non sunt dimittenda peccata, non solum in praesenti saeculo, sed etiam in futuro, manifestum est, pusillum ad ea deferendum quae diximus. Date itaque Domino Deo vestro gloriam (Jer. xii. 16). Quomodo damus Domino Deo nostro gloriam? non verbis et vocibus tantum glorificandus est Dominus: glorifica [Al. clarifica hic et infra] eum in castitate, et iustitia, et beneficentia: glorifica eum in fortitudine, patientia, pietate, sapientia, caeterisque virtutibus. (a) Sic autem est glorificandus Deus, si contraria intulero, nolo me arbitremini blasphemare. Exhibeo quippe Scripturam sensus mei testem, quomodo castus glorificet, luxuriosus inhonoret Deum (b): Templum enim ejus, quasi Nabueodonosor, destruit atque corrumpit, et secundum Apostolum per praevocationem legis, Deum inhonorat (Rom. ii. 23). Igitur glorificet Deum justus, contumelias afficit quicumque peccator est. Nam et illud quod quidam dubitant, an sit providentia Dei, nullam aliam ob causam nisi ob vitam nascitur. Aufer ea, abstulisti pariter et causas providentiae destruenda sursum ac deorsum. Qui adversum providentiam disputant, haec dicunt. Quare tanti adulteri? quare tanti molles? quare tanti sacrilegi? quare tanti irreligiosi sunt? Atque ita contumelias in providentiam, et offensas in Deum, et criminationes in Creatorem peccatores generant. Ex quibus liquido appareat alios dare Deo gloriam, alios convicium facere, dum passionibus et vitiiis serviant. Date gloriam Domino Deo vestro antequam tenebrescat, et antequam offendant pedes vestri in montes tenebrosos (Jer. xii. 16). Sunt alii montes tenebrosi, alii lucentes. Verumtamen quia utrique montes **833** sunt magni, montes lucentes sunt angeli Dei et prophetae: Moses famulus ejus, apostoli Jesu Christi, de quibus arbitrator dicit: Fundamenta eius in montibus sanctis (Ps. lxxxvi. 4). Montes tenebrosi sunt qui erigunt adversus scientiam Dei (II Cor. x. 5). Zabulus mons tenebrosus est. Principes saeculi huius qui destruantur, montes sunt tenebrosi. Daemonium lunatico, mons erat et tenebrosus: mons erat de quo Salvator ait: Si dixeris monti huic (Mat. xvii. 19): de lunatico quippe daemonio sibi quaesio incidere; et dicentibus discipulis: Non potuimus fidere illud, respondit Salvator: Si habueritis fidem ut granum sinapis, dicitis

(a) Praeponendam si conjunctionem suspicatur Iulianus, ut haec subsequenti jungatur sententia, estque revera in Graeco: εἰ δὲ τῶνα οὕτως ἔξει, καὶ οὕτω δοξάσει τὸν θεόν, ἢν ἔπω τὰ ἐναντία, etc. Rabanus atem aliter dividit, legitque: sic autem clarificandus est Deus. Si contraria intulero, nolo me arbitremini clarificare, sed blasphemare. Exhibeo quippe Scripturam, etc.
 (b) Expunctum hic vocem qui, sane contextui relinquo incommodatam, totamque periodum ad Rabanice lectionis exegimus normam, atque ibi cumprimis, ubi legitimus: per praevocationem legis Deum

monti isti, de quo quaesitis, de quo proposuistis: dicitis monti huic: Transmiga hinc, et transmigrabit, id est ab homine ad locum definitum sibi. Qui ergo offendant, non offendant super montes lucentes, sed super montes tenebrosos, si fuerint cum zabulo, et angelis ejus montibus tenebrosos. Et sustinebitis in lumen. Potest quidem aptari huic quod dicitur: Date gloriam Domino Deo nostro (Jerem. xiii. 16), hoc quod modo infero: Et sustinebitis in lumen. Si dederitis Domino Deo vestro gloriam, antequam contenebrescat, et antequam offendant pedes vestri super montes tenebrosos, haud dubium, quin etiamsi contenebrescat, et sustineatis lumen, vos suscipiat. Alius vero dicit, nescio utrum recte an perperam, quia et hi qui offendant super montes tenebrosos, expectant aliquando misericordiae lumen. Hoc enim videtur ostendere: Et sustinebitis in lumen. Si autem quis venerit ad montes tenebrosos, vide quid ibi inveniat. Est illie umbra mortis, ibi tenebrosi montes, ibi umbra mortis ex ipsis montibus procreata. Et ponentur in tenebras. Et nisi audieritis occulte, gloriantur anima vestra a facie contumeliae (Jer. xii. 17). De his qui audiunt, quidam occulte audiunt: quidam vero cum audiunt, non occulte audiunt. Quis est itaque occulte audire? nempe illud: Sed loquimur sapientiam Dei in mysterio abscondam: quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram (II Cor. ii. 7). Et rursum alibi dicitur, quia plura operum Dei sunt in absconsis (Ecl. xvi. 22). Si audio legem, aut occulte audio, aut non occulte. Judaeus quia Legem non audit occulte, in manifesto circumciditur, nesciens **834** cum qui in manifesto circumciditur, Judaeum non esse, neque eam que in palam est in carne circumcissionem. Qui auditor est autem circumcissionis occulte, et in occulto circumciditur. Qui audit Legem occulte de mysteriis Paschae, ove viscitur Christo; Pascha quippe nostrum immolatus est Christus (I Cor. v. 7); sciens carnem Verbi Dei vere cibum esse, viscitur ea. Occulte quippe de Pascha audit. At vero miserabilis Judaeus idcirco Dominum Jesum interfecit, et usque in praesentem diem res est mortis ejus, quia non audivit occulte Legem et prophetas. Si quando leges de azyms potes audire occulte, potes audire manifeste. Quicumque de vobis (prope quippe est Pascha) azyma celebraverit, id est, azyma haec (c) corporalia, non audivit mandatum dicens: Nisi audieritis occulte, plorabit anima vestra. Et de sabbato quaedam mulierculae non audientes

inhonorat, cum antea esset, praevocarit et Deum inhonorat. Praesto autem fuere post Rab. testimonium mss. quoque Regii, quos laudat Huetius, quia in eo tantum a Rabani lectione abluendum, quod vocem legis non agnoscent. Sed praeter ceteris Graecus comicit textus: τὸν γὰρ ναὸν τοῦ θεοῦ οὐκ ἔδοξον δοῦναι κατατρέχειν, καὶ φέρον. καὶ ἕτα τις παραβάτης τοῦ ἡμέρου τοῦ θεῶν περιμάρτυ; λέγεις ἐπεί καὶ πύτη ἀποστόλει.
 (c) Corrupte antea legebatur corpora. Graec. σωματικὰ.

prophetam, non audiunt occulte, sed palam die sabbato lavantes se, et iterum revertentes ad egena, et infirma elementa, quasi nondum descenderit Christus, et nos baptismi suo laverit a legalibus iniitiis in Evangelicam perfectionem. Ideo diligenti attendamus, si quando Legem legitimus, et prophetas, ne incidamus in maledictionem, quæ nunc dicitur: *Nisi audieritis occulte, plorabit anima vestra a facie contumeliæ*. Quicumque jejunium Judæorum, quasi ignorantem redemptionis diem post adventum Jesu Christi observatis, non auditis redemptionem occulte, sed tantummodo palam. Absconsa quippe est propitiationis auditio, scire quomodo posuerit Jesum Deus propitiationem pro peccatis nostris, et quia ipse est propitiatio pro peccatis, non solum nostris, verum etiam totius mundi (II Joan. ii, 2). Parabolæ quoque cum leguntur in Evangelio, et est auditor extraneus, non potest eas occulte audire. Si vero auditor fuerit Apostolus, et unus eorum qui ingrediuntur domum Jesu, accedit ad eum, interrogat de obscuritate parabolæ, et si interpretatus ei sit quæ audit, intelligens Evangelium audit ea occulte, ut non pleret anima ejus. Eorum quippe, qui occulte non audiunt plorabit anima. (a) Quam admirare non ait: Plorabit, nisi occulte audieritis, verum: *Plorabit anima vestra*: **835** est quippe solus animæ fletus; et forsitan iste sit, de quo Saluator ait, *Ibi erit fletus et stridor dentium* (Matth. vi, 25). Illa quoque comminatio, qua ridentibus luctum lacrymasque denuntiat, de hoc fletu est, quem commemorat propheta (b) nunc, dicens: *Nisi audieritis occulte, plorabit anima vestra a facie contumeliæ* (Jer. xii, 17). Cum enim fueritis passi contumeliam, tunc plorabit, et deducet oculi vestri lacrymas, quia contritus est grex Domini. Si consideremus stalum, (c) in quo modo sunt Judæi, et comparemus illum antiquæ felicitati, videbimus quo pacto contritus sit grex Domini. Fuit quippe aliquando hic grex Domini, et quia indignos se judicaverunt salute, conversus est sermo Domini ad Gentes. Si ergo grex ille contritus est, nos oleaster, qui contra naturam inserti **836** sumus in bonam olivam Patriarcharum (Rom. xi, 24), nonne plus debemus vereri, ne et iste grex Domini conteratur? Futurum quippe est ut aliquando et iste grex conteratur, juxta illud quod a Salvatore dictum est: *Cum multiplicata fuerint iniquitates, tunc refrigescet charitas multorum* (Mat. xxiv, 12): de quibus enim hoc dicitur, *refrigescet charitas multorum*? nonne de his qui nun-

(a) Penes Raban. *Et notandum, quam admirando, etc.*

(b) Illud nunc quod et in Græco sonat, et apud Rabanum, in antea vulgaris libris deerat.

(c) Legebatur antea, quomodo sit, *Judæorum*. Nobis verior visa Rabani est lectio, quam reposuimus, et quæ propius accedit ad Græcum, *ἐν τῷ νῦν τῆς τῆς ἰουδαίας*, etc.

(d) Ita recipimus ex Rabano, *efficiamur perfecti*, cogente Græci archetypy verbo *τελειωθῶμεν*. Antea lectum vulgo est, *efficitur grex Domini*, quas duas voces *grex Domini* annotarat Huetius in Reg. mss.

cupantur Christiani? de quibus hic sermo est: *Feruntanem veniens Filius hominis, putas inveniet fidem super terram* (Luc. xviii, 3)? nonne de nobis? Ideo provideamus attentius, ut per singulos dies iste grex Domini melioretur, convalescat, integer pervaseret, ut [Al. et] omni conterritio ab animabus nostris [Al. vestris] recedente, efficiamur perfecti in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA DECIMA

Quis, parcat super te, Jerusalem? etc. (Jerem. xv, 5 et seq.).

835 Ea quæ ad Jerusalem cum ingenti comminatione dicuntur, volumus intelligere, ita se habentia. *Qui parcat super te, Jerusalem? aut quis contristabit super te? Quis convertetur rogare ea que in pacem sunt tibi? Aversata es a me, dicit Dominus. Retro ambulabis, et extendam manum meam super te, et disperdam te, et ultra non sinam te, et dispergam illos in dispersione. Dixi: Sine filiis effectus sum: egestas tenuit me. Exemplum accipiam: Hostis quispian (a) ac perduellis contra Imperatorem hujus terræ judicatus [Al. adjudicatus] est: ab hoc omnis misericordia auferetur; scilicet ne dum damnato quis miseretur, incipiat offendere condemnantem. Sunt etiam [Al. autem] nonnulli qui adjuvant ad severitatem, ut ne [Al. non] contristentur quidem super eo, id magnopere devitant, ne per merorem vultus monstrentur judicio regis offendi. Si intellexisti, (g) considera mihi propter peccata multa **836** a Deo condemnatum peccatorem, et vide quomodo innumerabilibus angelis humano generi presidentibus, ne ab uno quidem misericordia dignus judicetur. Singuli (h) quippe angelorum perspicientes, quia Deus est qui condemnavit, quia Creator est qui aversatur, et tale esse peccatum, ut misericors et demens (i) Deus quodammodo necessitatem passus sit super [Al. ut super] eum sententiam promere [Al. promeret], non parcent, non contristantur, ne que miserentur, non revertuntur, ut rogent pro eo pacem. Jerusalem igitur, quæ [Al. quia] ad priora seclerata etiam hoc adjecit, ut crucifigeret Dominum meum Jesum, et in tantum surrexit scelus, ut de ea diceret Saluator: *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis Prophetas, et lapidas missos ad te, quoties volui congregare filios tuos, quasi gallina congregans pullos suos sub alas, et noluit? Ecce dimittetur vobis domus vestra deserta* (Mat. xxiii, 37; Luc. xiii, 34), ideo dimissa est, et usque*

penitus non inveniri, legique continenter, efficiamur in Christo, etc.

(a) Intersecti Rabanus, *rebellis*.

(f) Apud Rabanum, ne per errorem vultus putentur *judicia regis offendi*. Unus ms. Reg. penes Huetium, ne per merorem, *judicium regis offendant*.

(g) Idem addit, *exemplum*: tum legit, *considera tunc ob peccata, etc.*

(h) Editi, *singuli quidem angelorum prospicientes*. Paulo quoque post, *aversatur pro aversatur*.

(i) Vocem *Deus*, quæ deerat, Rabanus Græcusque textus restituit.

837 ad presens tempus destituta. Angeli quippe ut semper auxiliabuntur ei, per quos etiam lex Moysi tradita est, disposita per Angelos in manu mediatoris (Galat. iii, 19), deseruerunt eam, et dixerunt: *Multis facinoribus oppressa est, Jesum interfecit, et in Dominum nostrum misit manus. Quamdiu minora peccavit, potuimus rogare pro ea, potuimus obsecrare Dominum, potuimus parcere ei: (a) super isto vero quis parcat? Si peccans peccaverit vir in virum exorabitur pro eo; si autem peccaverit in Deum, quis orabit pro eo? Grande piaculum commisit Jerusalem, grande perpetravit nefas, ideo in commotione facta est* (Th. i, 8): Et dicitur ad eam: (b) *Quis parcat super te, Jerusalem, aut quis contristabit super te? Nos non contristamur [Al. contristabimur] super Jerusalem, et calamitatibus ejus, et omnis populi illius. Illorum quippe delicti salus nobis facta est ad emulandum eos. Et quia sic peccaverit ut voce Domini diceretur: Quis parcat super te, Jerusalem? ego quoque dico ad interfectorum Domini mei: Quis parcat super te, Jerusalem? et quis contristabit super te? Transcendam autem ad spiritalem intellectum ab humilitate litteræ, viam mihi pandente ratione, ut (Al. et) videam quomodo unaquæque anima, digna pace Dei Jerusalem nuncupetur. Post disciplinam quippe divinam (c) facta es, Jerusalem, quæ prius fueras Jebus. In historia refertur, quod nomen loci istius fuerit Jebus, et postea, commutato vocabulo, nuncupata sit Jerusalem. Jebus autem Hebræorum posterit tradunt interpretari, *Conculcatam*. Jebus ergo (Al. autem) conculcata a fortitudinibus contrariis anima nostra transmutata est, et facta Jerusalem. *Visio pacis*. Si itaque post demutationem (Al. diminutionem) Jebus in Jerusalem peccaveris, et sanguinem testamenti, sicut quidam, et tu communi existimaveris, dicitur (Al. dicitur) et de te: *Quis parcat super te, Jerusalem, et quis contristabit super te* Quis enim contristabitur, si talis fueris ut tradas Jesum? Unusquisque nostrum, (d) quando peccat, **838** maxime quicumque peccat ingentia, in Jesum peccat. Si autem et recesserit a fide, hæc facit spiritaliter Christo, quæ corporaliter fecit Jerusalem. Quamobrem quanto plus arbitrari delerora mereri supplicia eum, qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti (Al. novi Testamenti) pollutum duxerit in quo sanctificatur (Al. sanctificatus est), et spiritu gratiæ contumeliam fecerit (Hebr. x, 29)? Si conculcatus Jesum Filium Dei, (e) fecisti concivium*

(a) Minus recte vulgati antea, *super ista quis, etc.* Rabanus emendat, et Græcus *ἐν τοῖς*. Mox quoque vocem *peccans*, quæ deerat ex iisdem suffecimus.

(b) Desiderabatur in antea vulgaris versiculus iste *Quis parcat super te, Jerusalem, aut quis contristabit super te?* quæ ex Rabano, Græcoque Origenis suffecimus, ut pote contextui cum primis necessarium.

(c) Apud Rabanum, *factus est Jerusalem, qui prius fuerat Jebus. Historia refert quia nomen, etc.*

(d) Nullo fere sensu, aut certe nimium impedito legerant vulgati hactenus libri, unusquisque nostrum *quandoque peccat, maxime quæ cum peccat ingentia, in Jesum peccat*. Veram lectionem quam sponte proba-

spiritui gratiæ, quis parcat super te? quis contristabit super te? quis revertetur rogare ea que in pacem sunt tibi? Ipsum Jesum qui rogabat pariter, et præstabat ea quæ erant in pacem, prodidit anima peccatrix, quis potest ultra rogare, conversus ad ea que sunt in pacem tibi? Scientes ergo quæ impossibile est eos qui semel illuminati sunt, gustaverunt etiam donum cælestis, et participes sunt facti Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, et prolapsi sunt, renovari rursus ad penitentiam, iterum crucifigentes in semetipsis (Al. simetipsis) Filium Dei, et habentes ostentui (Hebr. vi, 4), omni labore nitamur, ne et de nobis dicitur: *Quis parcat super te, Jerusalem? aut quis contristabit super te? aut quis revertetur rogare ea que in pacem sunt tibi?* Ad reliquam autem interpretationem, quod sequitur convenit: *Ta aversata es me, dicit Dominus, retro ambulabis* (Jerem. xv, 6). Quia aversata es Filium Dei, et per hoc etiam a Deo Patre recessisti, retro ambulabis. Quid autem necesse est manifesta replicare? Jerusalem quæ quondam in Judæa erat, a qua figuralter universi Judæi intelliguntur quia aversata est Christum, ideo retro ambulat. Fuit quippe tempus quando non ambulaverunt retro: nunc vero ambulant, et conversi sunt corde in Ægyptum, ut retro ambulent (Al. ambulant). Quid autem sit, retro ambulare, sive extendi in priora, considera. Justus eorum quæ retro sunt obliviscens in priora extenditur (Philip. iii, 13). Peccator posteriorum meminit, priora non appetens. Qui autem **839** posteriorum meminit, prævaricatur in legem Jesu dicens: *Ne convertatur retrorsum tollere vestimentum suum* (Marc. xii, 26): Inobediens est dicto ejus: *Memento uteris Loth* (Luc. xvii, 32), (g) contemnit imperium Salvatoris dicens: *Nemo mittens manum super aratrum, et respiciens retrorsum aptus est regno Dei* (Luc. ix, 62). In Lege quoque scriptum esse reperimus, angelos ad Loth egredientem de Sodomis dixisse: *Ne respexeris retro, et ne steteris in tota regione; in monte salvum te fac, ne forte comprehendaris* (Gen. xvi, 17). Habes et hunc intellectum dignum spiritu Dei: *Ne, inquit, respexeris retro, id est in priora, extendere. Dimisisti Sodomam, ne revertaris in Sodomam. Dimisisti vitia atque peccata, ne regrediaris ad ea. Ne steteris in tota regione. Etiam precedens imperium custodiens, de quo **840** dicitur: *Ne respexeris retro, non tibi sufficit ad salutem, nisi et consequens observaveris: In steteris**

bis, Rabanus restituit, Græcusque Adamantii textus *ἐπιστρεφὸν ἑαυτὸν ἀποστρέψων, καὶ μὴ ἴσται ἐν μετρίῳ εἰς ἡρπύρας ἀναστρέψει*.

(e) Præpositi Rabanus, si, conjunctionem, Græcus habet *καὶ*, etc.

(f) Male antea erat, *perdidit*, castigat Rabanus, *prodidit*, prout et Græcus habet, *προδοῦσεν*, atque ipse demum Huetius rescribendum coniecerat. Mox que rectius legit Rabanus, *rogare conversus ea que, etc.*

(g) Delevimus hic superfluum conjunctionem, cum ad Rabani et Græci textum fidem. Pluraque autem alia levioris momenti supra atque infra emendamus

in tota regione; non enim expedit incipienti proficere, ut stet in regionibus Sodomorum. Et si Sodomum transcendisti, et a Satana regione discedens, incipis, liber esse supplicis, expedit ut salveris in monte. *Ne respexeris retro, nec steteris in tota regione in monte salvum te fac, ne forte comprehendaris.* Si vis a Sodomorum ruina non comprehendi, ne convertaris retro, ne steteris in regione eorum, ne ad alia pergas loca, sed cum inde discesseris, ascende in montem, in quo solo salus est, nomen Jesu Christi, cui est gloria imperium in secula seculorum. Amen.

HOMILIA UNDECIMA

Ab eo loco in quo scriptum est: *Heu mihi ego mater* (Jerem. xv, 10), usque ad locum in quo ait: *Si conversus fueris, restituum te* (Jerem. xv, 19).

S29 Medici corporum, egrotantibus assistentes et iuxta disciplinam artis suae volentes curare eos qui in infirmitatibus constituti sunt, (a) vident tristitia injucunda pertractant, et in alienis calamitatibus morore proprio conficiuntur: semper enim conversatio eorum in gemitu, semper in curis est, nunquam cum lætis consortium habent: cum vulneratis, cum his quorum carnes incommotis variis debilitantur, qui febribus æstuant, qui dolore torquentur, iugi servitio perseverant. Et si quis eorum vult implere medicinam, non indignatur, non obliviscitur propositi artis suae, postquam cum his fuerit quos sermo præfatus est. Hæc idcirco in præmio diximus, quia et prophete medici quodammodo sunt animarum, et illuc semper ire jubentur, ubi languentes sint: *Non enim necesse habent sani medicum, sed ii qui se male habent* (Luc. ix, 31). Quod autem a deliciosis egrotantibus medici patiuntur hoc sustinent prophete ac magistri ab his **S**40 qui curari nolunt. Odio quippe habentur quasi præcipientes adversum propheta et cibis variis uti eos, qui cum sint infirmi, nolunt escis infirmorum vesci. Fugunt ergo inobedientes atque languentes medicos, et maledictis atque injuriis repellunt, eaque prorsus iis faciunt, quae faciat quis inimicis et hostibus suis. Abominantur enim eos quasi inimicos venire, quasi id tantummodo desiderantes quomodo dolores et victus paromonia, ex eorum dispositione nascentur: quomodo acutissimo ferro corpora secent; ex exacerantur eos quasi auctores tantorum cruciatuum, et non sanatis quae ex doloribus redditur. Populus igitur agrolabat variis languoribus, et misit illis medicos prophetas Deus. Unus ex medicis et Jeremias

(a) Unus ms. Reg. apud Huetium videntes eos vezzari, tristiantur, injucunda, etc.

(b) Ex Græco lecta προληγουσ, describere in Latino non dubitavimus, nolens, pro quo antea satis incongrue erat, videns. Auctor porro sum, ut hujuscæ homilie proemium cum illo conferas, quod præponitur Abbreviationi illi supposititæ, quam excudimus in Appendice quarti tomæ ex Veronensi mss.

(c) Unus apud Huetium Reg. ms., eorum perveritate, qui quantum in se fuit, curati erant; iuxta pro-

464
A fuit, corripuens peccatores, et convertere (b) volens a vitis ad virtutes. Illi vero cum debent ea qua dicebantur audire, e contrario accusabatur prophetam apud iudices **S**41 similes sui. Ex quod factum est ut semper in calumniis et in tristitiis fuerit Jeremias, (c) eorum perverstatas, quantum in se fuit, curam gerens. Juxta propriam autem incredulitatem adhuc egrotantibus istiusmodi aliquando loquitur: *Et dicit: Non loquor, neque nominabo nomen Domini. Et factum est ut ignis ardens in ossibus meis, et dissolutus sum undique, et ferre non possum.* Aliquando autem videns se maledictis semper clamoribus et injuriis insectari: *Heu mihi, inquit, mea mater, ut quid me genuisti virum, qui iudicet et discernat omni terræ?* Et quia egrotantes bene consulentes, et iuxta medicinam disciplinam audire contempserunt: *Non profui, inquit.* Rursusque via illo spiritalis pecunias commodante, auditores accipere noluerunt, ut utilitatem consequerentur, et fructum ex his que acceperant, redderent, ait: *Neque profui mihi quisquam.* Verum hæc anticipans locutus sum, priusquam exponerem: *Non profui, neque profui mihi quisquam* (Jer. xx, 9). Duplex quippe scriptura est: nam in nullis exemplaribus continetur: *Non profui, neque profui mihi quisquam.* In his vero que exemplaria veriora sunt, et cum Hebraeis consonant, habetur: *Non debui, neque debui mihi quisquam.* Oportet igitur et id quod in usu est, atque in Ecclesiis legitur, exponere, et hoc quod in Hebraeis codicibus invenitur, intactum non præterire. Prædicavit Jeremias mandata divina: nemo his que prædicabatur attendit. Quamobrem quasi medicus libens ac promptus medicamina languentibus tribuit, et illis non secundum artificium curantis, sed iuxta voluntatem suam agentibus dicit: *Non profui, neque profui mihi quisquam.* Quodammodo enim beneficium consequitur ipse qui curat, si fructum sui laboris in egrotante conspiciat, et per lætitiâ mentis etiam ipse consequitur utilitatem, secundum illud, quod alibi dicitur: *Beatus qui loquitur in aures auditium.* Hanc igitur utilitatem (d) quam consequitur magister ab auditoribus suis si proficiant audiendo, dum fructus ex salute eorum consequitur, quodammodo **S**42 Jeremias videns de Judæis non habere se, dicit: *Non profui mihi quisquam.* Si enim debet auditoribus prodesse, quod loquitur: auditores vero que dicuntur, abjiciant: et ego dico: *Non profui, neque profui mihi quisquam:* quia hanc utilitatem non sum consentus, quam consequitur is qui beatus efficitur, dum in aures loquitur auditium. Potest autem

priam autem incredulitatem adhuc egrotabant. Aller, ob eorum perverstatem, qui tantum in se fuit, curam gerebat eorum, iuxta propriam autem incredulitatem, adhuc illis egrotantibus istiusmodi, etc.

(d) Apud Rabanum, ovis consequitur magister ab auditoribus suis, si proficiant audiendo, dum fructus ex salute eorum quodammodo meti. Jeremias in Judæis non habere se locum dicit. Ideo inquit, non profui, etc.

et aliter intelligi. Quicumque discipulis præcipit, iste, si ingeniosos, et audientes nature habeat auditores, quanto plus præcipit, tanto plus proficit, illis interrogantibus, et de eo quod dicit sæpe quaerentibus, qui sit sensus in dicto, qui ordo, que scripti voluntas. Unde e contrario ait: *Non profui, neque profui mihi quisquam.* Quia autem et alia nobis expositio residua est, propter exemplaria certiora, in quibus continetur: *Non debui, neque debui mihi quisquam,* et hunc locum consideremus. Qui omnibus omnia restituit, cui viget viget, cui timorem timorem, cui tributum tributum, cui honorem honorem (Rom. xiii, 7), et universis omnia representat, nulli debens aliquid officium, verbi gratia, honorans parentes, fratres ut fratres, filios ut filios, episcopos ut episcopos, presbyteros ut presbyteros, diaconos ut diaconos, fideles ut fideles, catechumenos ut catechumenos: si omnia omnibus reddat, nulli debet officium. Si vero reddere debet, et non reddit, non potest dicere: *Non debui;* cum enim debuerit, non exsolvit. Quod autem sequitur: *Non debui mihi quisquam,* sic intelligendum est: Ego quidem fenerari volui: et spiritalis pecunias commodare, sed illi averterunt aures suas ab iis que dicebantur, neque voluerunt præbere se dociles, ut mihi deberent que audiebant. Idcirco non debuit mihi quisquam. Si quis enim voluerit sermones qui dicuntur audire, debitor fit eorum, et quasi debitor etiam usuras reddere exigitur. Ex quo magis expedit auditoribus accipere discipline verba cum fenore, et fieri debitores, quam non accipere, nec debere. Accusantur quippe tales, dicente propheta: *Non debuit mihi quisquam.* Quod ait: *Heu mihi, mea mater, quare **S**43 me genuisti virum, qui iudicet et discernat omni terræ* (Jerem. xv, 10)? non sic existimo convenire aliis prophetis ut Jeremie; multi siquidem prophetarum post aliquod spatium primo mali, et jam post peccata conversi, prophetare ceperunt: Jeremias vero a puero sumpsit vaticinationis exordium. Et hujus rei possumus de Scripturis accipere testimonium. Isaïas non audivit: *Antequam te plasmarem in utero, novi te, et antequam exires de vulva, sanctificavi te, et prophetam in gentibus posui te:* neque ait: *Nescio loqui, quia juvenis ego sum:* sed, visione sibi revelata, ait: *Væ mihi misero, quoniam compactus sum, quia immunda labia habens in medio populi immunda labia hahentis ego* **S**44 *habito, et regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis, et missum est ad me unum de Seraphim, et tetigit labia mea, et dixit: Ecce abstulisti iniquitates tuas, et peccata tua purgavi* (Isai. v, 5). (a) Pristina igitur peccata purgata sunt, et dignus effectus Spiritu sancto Isaïas prophetavi. De aliis quoque similia si quaeras, reperies. At non talis Jeremias: ab ipsis enim cum abulis Spiritu sancto plenus prophetare orsus est: propter quod ait (secundum communem quippe sensum pri-

(a) Mss. Reg. quos laudat Huetius, post pristina igitur peccata dignus est effectus Sancto Spiritu.

466
A mum debemus exponere): *Heu mihi, mater quare me genuisti virum, qui iudicet et discernat ab omni terra?* Quidam autem hunc locum interpretans, ait propheta non ad matrem corporalem hæc locutum fuisse sed ad eam que generat (b) prophetas: nec aliam esse matrem prophetarum, nisi sapientiam Dei, ad quam ait: *Heu mihi, mater mea:* quasi dicat: Cur me genuisti, o Sapientia? Filios vero Sapientiae et alibi legitimus, Scriptura dicente: *Amititi Sapientia filios suos.* Heu mihi, inquit, mater mea, Sapientia, quasi dicat: Cur me genuisti virum qui iudicet? Quis ego sum qui in hoc natus sum, ut iudicet alique discernat propter increpationes, propter correptionem, propter magisterium, dum corrigere nitor habitatos super terram? Si Jeremias dicit: Cur me genuisti virum qui iudicet; et discernat terræ? non possumus exponere quid ait, *omni terræ;* neque enim ab omni terra dijudicatur Jeremias, nisi forte violenter Scriptura trahentes, dicamus positum esse, *omni terræ, **S**44* pro omni Judæa. Ne dum quippe prophetia ejus illo tempore in universam terram pervenerat: nisi forte sicut et in aliis multis locis ostendimus Jeremiam pro Domino nostro Jesu Christum positum, sic et in presenti loco interpretemur. Annotavimus in principio hujus libri dictum: *Propheeta in gentibus posui te, regna eradicare, et subvertere, et disperdere, et edificare, et plantare.* Porro Jeremias ista non fecit, sed Dominus meus Jesus qui eradicavit regna peccati, et ædificatione nequitiae subversa, fecit in animabus nostris justitiam, veritatemque regnare. Quomodo igitur magis illa conveniunt Christo quam Jeremie, sic, arbitror, et alia plura et hæc que nunc dicuntur ad Dominum sunt referenda. Et primo quidem videndum est an possit id quod incongruum, et blasphemum videtur esse si referatur ad Dominum, id est: *Heu mihi, mater, Salvalor noster dicere miserans alios. Ad quod probandum exhibenda sunt testimonia, que manifeste nulli alii apta sint nisi Salvatori: quomodo videns Jerusalem flevit super eam, quia dixerit: *Jerusalem, Jerusalem, que occidit prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos* (Math. xxiii, 37), et reliqua. Nec non et illa que manifeste a Salvatore dicuntur: *Heu mihi, quoniam factus sum sicut qui collegit stipulam in messe, et sicut racemos in vindemia, cum non supersit botrus ad munducandum vine primitiva.* Heu mihi, anima, quia perit reverens a terra, et qui corrigi inter homines non est. Omnes in sanguine judicantur. (Mich. vii, 1). Venit enim ut meteret tructus, et quasi stipula in segete reperta propter plurimos peccatores, ait: *Heu mihi, quoniam factus sum sicut qui collegit stipulam in messe.* Venit vindemiarum botrus unus in hominibus, et in messe sceleribus inventis, dicit: *Et sicut racemos in vindemia, cum non supersit botrus vine ad munducandum primitiva.* In alio quoque loco similia his*

(b) Unus apud eumdem Huetium Reg. mss. Propheetas, Dei sapientiam, nec alia, etc.